

Silvana Vranić

SKICA ZA PORTRET DIJALEKTOLOGA PETRA ŠIMUNOVIĆA

dr. sc. Silvana Vranić, Filozofski fakultet, silvana@ffri.hr, Rijeka

pregledni članak

UDK 811.163.42-05 Šimunović, P.

rukopis primljen: 7. 11. 2014.; prihvaćen za tisak: 18. 12. 2014.

U radu se prikazuju dijalektološki radovi Petra Šimunovića (objavljeni i u rukopisu), u prvom redu oni o srednjo-dalmatinskim otočnim govorima i buzetskim govorima, kao i njegovi leksikografski prinosi kroatistici i slavistici. Zaključeno je da su svi njegovi prilozii dosad najsustavnije prikupljeni i obrađeni podatci dijalektoloških punktova koje je istraživao.

Ključne riječi: Petar Šimunović; narječja hrvatskoga jezika; srednjo-dalmatinski čakavski govori; buzetski dijalekt; leksikografija

Protekle se godine navršila 50. godišnjica znanstvenoga rada akademika Petra Šimunovića,^{*} jednoga od najplodnijih hrvatskih jezikoslovaca s više od 600 radova, među kojima je 40-ak knjiga koje je objavio samostalno ili u suautorstvu. Stvaralaštvo je Petra Šimunovića, vodećega hrvatskoga onomastičara i vrsna hrvatskoga dijalektologa, snažno određeno njegovim korijenima. Zaotočen Bračom, ne samo svojim bićem već i znanstvenim radom, uvijek mu se vraćao, od svoje magistarske i doktorske radnje, u kojima se kao onomastičar bavio upravo istraživanjem toponima toga otoka,¹ preko niza objavljenih članaka, do *Rječnika bračkih čakavskih govora*. Tim je rječnikom, koji je držao „namirbom duga svojem zavičajnom otoku”, i svojom *Čakavskom čitankom* završio drugi temeljni ciklus svoje znanstvene djelatnosti, onaj dijalektološki. Iako tu ne staje popis

* U spomen akademiku Petru Šimunoviću (1933. – 2014.), koji je hrvatskoj dijalektologiji nesebično darovao „prègršć liščo iz svojèga vřtla”.

** Istraživanje je za ovaj rad provedeno u okviru potpore *Prilozi za istraživanje čakavskih dijalekata na području zapadne Hrvatske*, koju financira Sveučilište u Rijeci.

¹ U magistarskoj je radnji proučavao toponimiju Supetra (1964), a u doktorskoj radnji toponimiju cijeloga otoka (1970). Rezultat su tih istraživanja knjige: *Toponimija otoka Braća*, objavljena u *Bračkom zborniku* 1972., i knjiga *Bračka toponimija* iz 2004.

znanstvenih preokupacija Petra Šimunovića, jer bavio se on i ocjenama djela brojnih jezikoslovaca, poviješću, kulturološkom problematikom i dr., cilj je ovoga rada pokušati sažeti upravo njegov prinos hrvatskoj dijalektologiji.

Osvjetliti se dijalektološki rad Petra Šimunovića može uz ostalo i s obzirom na jezičnu razinu koju je istraživao u pojedinomu govoru, bilo da je riječ o njegovim objavljenim ili neobjavljenim radovima. Svima njima zajedničko je da ih je pisao maran dijalektolog koji se za svako terensko istraživanje pripremao pomno istražujući postojeću literaturu, koji je pažljivo bilježio ovjere svojih ispitanika i na kraju utvrđivao fonološki sustav svakoga pojedinoga govora. Za tako širok raspon punktova koje je proučavao Petar Šimunović i o kojima je unaprijedio dotadašnje znanstvene spoznaje, bili su potrebni veliko dijalektološko iskustvo i znanje, ali i, uvijek s ciljem znanstvene istine, spremnost suprotstaviti se u literaturi prihvaćenim drukčijim zaključcima.

Prvu skupinu dijalektoloških radova Petra Šimunovića čine brojni popunjeni upitnici *Hrvatskoga jezičnoga atlasa*² dostupni u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, njegovoj matičnoj ustanovi u kojoj je radio do umirovljenja 2003. Sudeći prema podacima dobivenim u Institutu, Petar je Šimunović hrvatski dijalektolog koji je ispitao najviše govora za taj atlas³. U razdoblju 1962. – 1968. zabilježio je odgovore na više od dvije tisuće pitanja u 15 štokavskih govora⁴ i u 20 čakavskih punktova.⁵ Uvidom u upitnike koje je ispunio, osim točnih zapisa glasova, pouzdano označenih naglasaka, što su potvrdila i višestruka terenska istraživanja arealâ koje je obrađivao, jer kasniji su istraživači polazili upravo od njegovih radova i na njih se pozivali,⁶ uočene su i precizne napomene o fonetici i točna određenja fonema i alofona pojedinih sustava. Usto su izuzetno vrijedni i brojni onomastički podatci, toponimijski i antroponimijski, kao i etnološki podatci o naseljima u kojima je provodio svoja istraživanja.

Za *Općeslavenski dijalektološki atlas* terenski je istražio i upitnike ispunio za četiri čakavska punkta, od toga za dva kopnena i dva otočna, te za jedan štokavski punkt.⁷ Opisi

² Taj je jezični atlas ranije voden pod različitim imenima: *Hrvatsko-srpski dijalektološki atlas* i *Hrvatski dijalektološki atlas*.

³ Na toj je ustanovi građa upitnika digitalizirana, a planirano je i objavljivanje knjige fonoloških opisa (zasad čakavskih). Na temelju upitnika što ih je ispunio Petar Šimunović objavljeni su, koliko je autoru ovih redaka poznato, fonološki opis govora Krilo Jesenica (Kurtović – Šimunović 1999) i fonološki opis Kaštel Kambelovca (Kurtović – Šimunović 2000).

⁴ Ispitivao je štokavske govore od Mljeta, preko štokavskih govora na inače čakavskim otocima: Račišća na Korčuli, Sućuraja na Hvaru, Sumartina na Braču, jednog od dvaju mjesta na dubrovačkom otočju Šipanu – Šipanske Luke, Brijesta na Pelješcu, uzobalnih govora: Omiša i Stona, do kopnenih štokavskih govora: Sinja, Jabuke, Slunja, Topuskog, Vojnića, Grubišnoga Polja i Bjelovara.

⁵ Najviše je istraživao u Istri, od bužetskih, preko ekavskih do ikavskih istarskih govora naselja imenom: Brest, Sv. Martin, Nugla, Lupoglav, Pazin, Boljun, Grdoselo, Žminj, Kaldir, Rakalj, Medulin, Rovinjsko Selo, Vabriga, Kaštelir; zatim od obalnih srednjodalmatinskih punktova imenom: Kaštel Kambelovac, Krilo Jesenice do Kučišća na Pelješcu, a od srednjodalmatinskih otočnih govora ispitao je govor Grohota na Šolti, govor Ložišća i govor Praznica na Braču. Među nabrojenima neki su punktovi uključeni u isti upitnik.

⁶ Primjerice J. Kalsbeek 1998, J. Lisac 2009, S. Vranić 2005, S. Zubčić 2006.

⁷ Riječ je o čakavskim govorima Žminja (Istra), Komiže (Vis), Trogira, Vrbanja (Hvar) i o štokavskom govoru Male Peratovice (Grubišno Polje). Potonji je objavljen u saautorstvu s Daliborom Brozovićem.

tih govora objavljeni su u knjizi *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom* (1981) i, iako su elementi opisa tipizirani i rezultat dogovora svih uključenih autora, uzor su fonološkoga opisa organskoga idioma na kojemu su učili brojni naraštaji hrvatskih dijalektologa.

Premda se najvažnijim djelom Petra Šimunovića u slavističkim krugovima zasigurno cijeni *Čakavisch-deutsches Lexikon* (Finka 1993: 13), zbog kompleksnosti toga troknjižja, odnosno zbog uključenosti i leksičke građe, valja se ponajprije osvrnuti na radove Petra Šimunovića kojima on u prvom redu nastavlja fonološka i morfološka istraživanja govora čakavskoga narječja. Usto, dio je rezultata koje je objavio u raspravama o kojima će biti riječ, uključen i u taj njegov rad.

Takav je i članak „Čakavština srednjodalmatinskih otoka”⁸ (1977) u kojemu nastavlja istraživanje svojega učitelja Mate Hraste iz 30-ih godina o govorima Brača, Hvara i Visa, ali temeljno unosi nove podatke prikupljene vlastitim terenskim istraživanjem.⁹ U opis je uključen 21 brački govor (bez štokavskoga Supetra), 18 hvarskih (bez štokavskoga Sućuraja) i 13 viških govora.¹⁰ Najviše je primjera iz Šimunovićeve rodne Dračevice, na jezičnim značajkama koje je i temeljen opis,¹¹ i iz Brusja, rodnoga mjesta Mate Hraste. Uzimana je u obzir i građa govora Korčule, Šolte i kopnenih govora od Omiša do Trogira kada je autor potvrdio pouzdanost bilježenja.

Rad sadrži prikaz vokalizma: od peteročlanih sustava kratkih vokala (na Hvaru) do sedmočlanih (kao u Komiži na Visu) i pretežito šesteročlanih sustava dugih vokala. Autor je izdvojio nekoliko ekavizama bez obzira na tip morfema, primjere za hijat, kontrakciju, ispadanje vokala i neke druge mijene. U konsonantizmu izdvaja /č/ i /đ/, delateralizaciju /l/, cakavizam,¹² neizmijenjen fonem /l/ na dočetu riječi te u unutrašnjemu slogu, a u kategoriji jd. m. r. glag. prid. rad. izmijenjen u /a/ (s interpoliranim /j/ kada osnova završava vokalskim fonemima /e/, /i/, /o/ i /u/), uz neke primjere sa zadržanim /l/, nestabilnost fonema /f/ i /h/ (koji se mogu i zamjenjivati), neutralizaciju najvećma nastavačnog /m/ u /n/ i na dočetu unutrašnjega sloga, depalatalizaciju /ń/ ispred pojedinih suglasnika itd. Konsonantske mijene nabraja po uzoru na Jurišićev prikaz u raspravi *Govor otoka Vrgade*. Naglasni se sustav odlikuje trima naglascima, ali s ograničenjem pojave akuta u finalnoj poziciji naglasne cjeline u dijelu govora, utrnućem zanaglasnih duljina i ograničenjem za prednaglasnu duljinu pred dugim akcentom. U morfološkim sustavima autor zapaža ujednačavanje DLI mn. imenica na nastavke *-ima(n)* (moguć u svim trima rodovima) i *-ama(n)* (ž. r.) uz sporadično očuvanje starijih nastavaka. Velika je vrijednost opisa morfološke razine ovih govora klasifikacija imenica, pridjeva i glagola. Osim prema broju slogova (izuzev onih s. r.), Petar Šimu-

⁸ Ranije je kao ogled objavljen 1975. u „Narodnoj umjetnosti”.

⁹ Na njima su temeljena i novija istraživanja, primjerice ona komiškoga govora Marijane Tomelić i Katarine Lozić (2006), bračkoga, hvarskoga i viškoga govora Domagoja Vidovića i Ivane Kurtović (2005).

¹⁰ Pišući o njima rabi dva termina: dijalekat i narječje.

¹¹ Uz odstupanja pisao je oznake mjesta u kojima su zabilježena.

¹² Poput ranijih istraživača autor cakavizam smatra rezultatom mletačkoga utjecaja premda je Josip Hamm 1957., a osobito 1960., usmjerio istraživanja hrvatskoga cakavizma na sâm sustav.

nović imenice svrstava prema mjestu naglasaka (stalno/promjenjivo) na vokalu osnove i na vokalu nastavka, što je prihvaćeno i u slavističkoj literaturi, a podvrste su određene s obzirom na vrstu naglasaka. No, terminologija često nije usklađena s terminologijom u slavističkoj literaturi, pa autor govori o „povlačenju” naglasaka, npr. u A imenica ž. r. tipa *noga, duša*, „prenošenju” naglasaka na ultimatu u L jd. imenica m. r. tipa *brod, grad*¹³ itd. Pridjevi su također klasificirani prema mjestu naglasaka,¹⁴ kao i glagoli, pri razvrstavanju kojih u obzir uzima oblik infinitiva, prezenta, imperfekta, glagolskoga priloga sadašnjega, glagolskoga pridjeva radnoga i trpnoga.

Govorima Šolte Petar Šimunović vratio se 1987., govoru Selaca i Bole 1989., govoru Hvara 1995., a opis je bračkih govora produbio u uvodu svojega vrhunskoga ostvarenja, *Rječnika bračkih čakavskih govora*.

Buzetski dijalekt druga je cjelina čakavskih govora o kojima je u više navrata pisao Petar Šimunović. Prvi je termin *buzetski dijalekt* u značenju u kojem se i u suvremenoj literaturi percipira upotrijebio Dalibor Brozović (1970). Ranije su buzetski govori tretirani kao spoj čakavskoga narječja i slovenskoga jezika, kajkavskoga i čakavskoga narječja ili kao dio ekavskoga čakavskoga dijalekta.¹⁵ Na karti *Die čakavischen Mundarten Istriens* Petar Šimunović i Reinhold Olesch ucrtali su buzetski tip govora (1983), a i kasnije Petar Šimunović izdvaja taj tip uz ekavske govore *srednje Istre i klasičan čakavski dijalekt ekavskoga tipa* koji obuhvaća kastavsko područje i područje do Bakra (1985). Premda buzetske govore prvotno određuje *čakavsko-kajkavskim prijelaznim dijalektom*, odnosno *poddijalekatskim tipom čakavskoga dijalekta* (1970: 36, 49)¹⁶, kasnije ih naziva *čakavskim dijalektom* (1985: 67), a na karti označuje kao *buzetski tip govora*. U recentnijem se radu koristi sintagmom *buzetski dijalekatski tip* (1992: 33).

No, bez obzira na neujednačenu terminologiju, nabrojani su Šimunovićevi radovi presudni za status buzetskoga dijalekta u suvremenoj čakavološkoj literaturi. Ovjerivši, naime, u govoru Račica, Sv. Martina, Bresta i Nugle primjere pune čakavske nepreventivne vokalizacije, nepostojanje fonema /ž/, mijenu *d' > j, zamjenu prednjega nazala fonemom /a/ iza palatala¹⁷ i dr., potvrdio je u njima čakavski supstrat na koji su kasnije

¹³ Temeljna je podjela praslavenskih naglasnih tipova tada već bila poznata (Stang 1965), no donedavno gotovo da i nije uključivana u hrvatsku dijalektološku literaturu.

¹⁴ Primjerce, prvu skupinu predstavljaju zapravo pridjevi praslavenskoga tipa c (s naglaskom na prvome ili jedinome vokalu osnove neodređenoga lika m. i s. r. i svih oblika određenoga lika i s jednakim naglaskom na vokalu nastavka pridjeva ž. r. neodređenoga lika).

¹⁵ Tako Aleksandar Belić istražene buzetske govore uključuje u *dijalekt Fučki* (1912: 225), Josip Ribarić ih određuje kao *kajkavsko-čakavski prijelazni dijalekt* (1940: 207), Mieczysław Małecki kao *buzetski tip čakavsko-slovenske skupine* (1930: 83 i dalje), a Fran Ramovš i Tine Logar drže ih „slovenskim dijalektima u Istri” (Ramovš 1935: 73–75, Logar 1961 – 1962: 88–97). Pavle Ivić smatra ih organskim prijelazom između slovenskoga jezika i čakavskih govora i naziva ih *buzetskom zonom* (1961: 199, 200), a Mate Hraste *buzetskim krajem* (1963: 129–135).

¹⁶ Nekoliko godina kasnije na karti čakavskoga narječja Božidar Finka uključuje ih u ekavske govore (1973), a Milan Moguš granicu ekavske zone na zapadu određuje uz ostalo i Buzetom (1977: 38).

¹⁷ O hijerarhijskoj vrijednosti tih značajki u utvrđivanju pripadnosti kojega organskoga idioma čakavskomu narječju v. Moguš (1977) i Lisac (2009).

snažno utjecali slovenski notranjski govori. Kao bitnu odrednicu izdvojio je dvoakcenat-ski sustav napomenuvši da se „teško opaža razlika među naglašenim slogovima”¹⁸ (1970: 36) i da se čuva staro mjesto naglaske uz prenošenje siline s finalnoga otvorenoga sloga na prednaglasnu duljinu i kraćinu, a u nekim govorima i sa zatvorenoga sloga. Zabilježio je pokraćivanje zanaslasnih duljina i djelomično čuvanje pred naglaskom (1970: 37). U vokalizmu je istaknuo zaseban refleks stražnjega nazala u /a/ (ili u dijelu govora u /o/) i uvećan broj fonema povezan sa smanjenjem uloge kvantitete. Potvrdu čakavske osnove u tim govorima Petar Šimunović našao je i u jezičnopovijesnim vrelima (npr. u dragučkomu notarskom protokolu gdje je zabilježena zamjenica *ča*, a ne *kaj*, prilog *zač* itd.). Pouzdanost njegova bilježenja vokala i uspostave složenih buzet-skih vokalskih sustava potvrđena je i podudarnim rezultatima kasnijih terenskih istraživanja (primjerice govora Nugle, Kalsbeek 1984 – 1985) i sinteza značajki toga dijalekta (Moguš 1977, Lisac 2001, 2009, Lukežić 2012).

Uz nabrojena se temeljna dijalektološka istraživanja na fonološkoj i morfološkoj razini organskih idioma, Petar Šimunović zanimalo i bazičnim vokabularom kao identifikatorom kulture pojedinih govornika. Najčešće surađujući s Božidarom Finkom, antropolozima Pavlom Rudanom i Anitom Sujoldžić, pridonio je utvrđivanju lingvističkih udaljenosti među govorima pojedinih dijalektoloških punktova na hrvatskim otocima (Braću, Hvaru, Korčuli, Olibu, Pelješcu, Pagu, Silbi), ali i utemeljenom detektiranju migracija na područjima izvan Republike Hrvatske, u pokrajini Molise i u Gradišću.

Upravo su istraživanja na razini leksikologije dominantna u knjizi u tri sveska s naslovom *Čakavisch-deutsches Lexikon*. Nakon uvodne dijalektološke studije govora srednjodalmatinskih otoka nastale na temelju, u ovom radu sažeto analizirane, ranije autorove sintetičke studije (Šimunović 1977), u prvi je svezak uključen dvojezični rječnik čakavskih govora tih otoka nastao u suautorstvu s Matom Hrastom. Prema mišljenju mnogih jezikoslovaca, među najboljim je leksikografskim djelima hrvatskoga jezika, a ocijenjen je i kao jedan od najvažnijih dijalekatnih rječnika u slavistici. Natuknica mu je čakavska, a istoznačnica ili definicija na hrvatskom je standardnom i njemačkom jeziku. Slijedi obrada prema pravilima suvremene leksikografske struke i čakavska oprimjerenja s oznakom dijalektološkoga punkta u kojemu je natuknica zabilježena. U drugoj knjizi njemačko je kazalo istoga rječnika, a u trećoj naglašeni čakavski tekstovi, ne samo s područja Republike Hrvatske već i onih iz dijaspore. Petar Šimunović priredio ih je s Reinholdom Oleschom, svojim mentorom za stipendije Humboldtove zaklade u Slavenskom institutu u Kölnu. Uz tekstove, dodane su najvažnije značajke pojedinoga govora, opširnije i manje opširne, ovisno o dotadašnjoj istraženosti, i najvažnija literatura o pojedinomu govoru. Usto, u taj je svezak uključen i odabir poezije čakavskih pjesnika,¹⁹ najraniji čakavski tekstovi i dotad najpotpunija bibliografija o čakavskomu

¹⁸ Kasnije je Janneke Kalsbeek zabilježila jednoakcenat-ski sustav u nekima od njih (1983, detaljnije o Nugli 1984 – 1985).

¹⁹ Božidar Finka napisao je za taj izbor da je „mala akcentuirana hrestomatija suvremenoga čakavskoga pjesništva, uvijek ako je bilo moguće, u čitanju samih pjesnika” koja omogućuje „utvrditi odnos čakavskoga usmenog izraza, s jedne, i čakavskoga poetskog izraza, s druge strane” (1993: 13). Njome je Petar Šimunović

narječju, a pridodane su i karte istraženih čakavskih punktova, među kojima je i karta čakavskih govora ogledi kojih su zabilježeni, a koju je izradio sâm Petar Šimunović.

Druga je knjiga identične namjene – *Čakavska čitanka* iz 2011. nastala prema autorovim riječima na predlošku potonjega djela što ga je objavio s Reinholdom Oleschom (1983). Sa zapisima više od stotine ogleđa čakavskih idioma, uključujući i one u dijaspori (u Gradišću, Slovačkoj i Sjevernoj Americi), nadopunjena je u odnosu na predložak tekstovima, komentarima zapisa, kartama, vrijednom bibliografijom s više od 1000 jedinica, u odnosu na raniju bogatiju podacima o suvremenoj čakavološkoj literaturi i popisom objavljenih čakavskih rječnika, kao i najstarijim tekstovima.

U *Uvodu* autor nabraja čakavske osobitosti izdvojene prema dotadašnjoj dijalektološkoj literaturi ne rangirajući ih prema pripadnosti isključivo čakavskom narječju. Prihvaćajući Brozovićeve klasifikacije čakavskoga narječja prema refleksu jata, izdvojio je i dvije oaze: lastovsku i buzetsku. Neki su ogledi govora u odnosu na one u knjizi *Čakavishe Texte* novi, poput ogleđa govora Vele Luke, a neki su izostavljeni, primjerice zapis govora Lumbarde. Uz tekstove (među kojima su najzastupljeniji ogledi bračkih govora) autor je sastavio i *Priručni rječnik* u kojem je uz natuknicu zabilježio hrvatski ekvivalent ili definiciju. Osuvremenio je terminologiju²⁰ i unio nove dijalektološke spoznaje²¹. Premda je autor izvrstan poznavatelj stratifikacije čakavskih govora, pa je nesigurnost u podatke isključena, u rasporedu tekstova ima nešto propusta jer je uz ostalo slijedio i kriterij prostornoga kontinuiteta. Tako je ogled creskoga govora Orleca uvršten u poglavlje s naslovom *Ikavsko-ekavska čakavština* unutar dijela *Čakavština na kvarnerskim otocima*. S obzirom na to da su poglavlja u *Čitanci* podijeljena upravo po refleksu jata, valjalo je drukčiju pripadnost naznačiti u naslovu poglavlja, ili govor Orleca smjestiti uz ekavske govore. Buzetski govori, koje u predgovoru autor određuje zasebnom oazom, na karti su refleksa jata među *ekavskim govorima (i ikavskim) po Kastavšini, istarskoj Liburniji i Istri*, a lastovska oaza uključena je u poglavlje naslovljeno *Dalmatinski ikavski govori*.

Kao i prva knjiga, i ova sadrži zbirku čakavskoga pjesništva akcentuiranu najvećma prema čitanju samih autora: s ikavskoga, ikavsko-ekavskoga i ekavskoga područja, počevši od Vladimira Nazora do Miroslava Kovačevića kao najmlađega autora. Najstarijim tekstovima odabranim za prvu knjigu: *Bašćanskoj ploči, Istarskom razvodu, Povaljskoj listini, „Redu i zakonu” sestara dominikanki*, dodao je Petar Šimunović u novoj čitanci: *Povaljski prag, Vinodolski zakonik, Šibensku molitvu i Ljetopis Bernardina Splitsanina*.

Među priloženim kartama novost je *Karta hrvatskih narječja* koja uzima u obzir podjelu prema područjima, a uključuje i kriterije prema refleksu jata i naglasnomu sustavu. Unutar čakavskoga narječja na njoj se izdvajaju tri područja: *sjevernočakavsko i buzetsko; srednječakavsko; jugozapadnoistarsko, južnočakavsko i lastovsko*, dok su na slje-

idejno nastavio rad Ive Jelenovića i Hijacinta Petrisa, sastavljača *Antologije nove čakavske lirike* objavljene 1934. i 1947.

²⁰ Primjerice termin ekavsko-ikavski govori zamjenjuje s u literaturi uobičajenim terminom ikavsko-ekavski govori.

²¹ Primjerice podatke o govoru Klane i o govoru Studene.

dećoj karti koja prikazuje podjelu čakavskoga narječja s obzirom na refleks jata opet buzetski govori uključeni u ekavske, a dodani su i čakavsko-kajkavski govori.

Neizmjerena je vrijednost ove knjige za čakavologiju, kao i prethodne joj, u naglašenosti tekstova i bilježenju u dijalektologiji prihvaćenom transkripcijom (premda ne uvijek i ujednačenom), pa je *Čitanka* ostvarila autorovu želju da, zahvaljujući unesenim tekstovima, jedinstvo čakavske akcentuacije i njezina povezanost s kajkavskom i zapadnoštokavskom akcentuacijom budu jasniji (2011: 22). Kao što naglašava sâm autor, jezične napomene uz tekstove često nisu opširne, već su poticaj za daljnju analizu značajki pojedinoga govora. No svaki dijalektolog zna da zabilježiti i samo osnovne značajke jednoga mjesnoga govora znači proniknuti u njegov sustav, pa je razvidno koliki su znanje i trud Petra Šimunovića uloženi u ovu knjigu! Popratna studija, pak, potvrđuje s kolikim je marom, ne zanemarujući ni jedno važnije djelo, pratio čakavološku literaturu i utkivao nove spoznaje u svoju knjigu. Nemala je vrijednost naći na jednome mjestu popis najvećega dijela čakavološke literature (nastavljene na onu u knjizi *Čakavisches-deutsches Lexikon*), uključujući i djela autora koji nisu jezikoslovci, ali su u svoje tekstove unijeli podatke važne za potpuniju kartu čakavskoga narječja.

Rječnikom bračkih čakavskih govora zaokruženo je bavljenje dijalektologa Petra Šimunovića bračkom čakavicom. No, kao i u drugim njegovim dijalektološkim knjigama, ni u njoj nije zastupljena samo jedna jezična razina opserviranih organskih idioma. *Rječnik* nije samo leksikografsko djelo već sadrži i opis bračkih čakavskih govora u poglavlju *Čakavski govori otoka Brača – Studija bračkoga dijalekta*.²² Brački su govori klasificirani u govore središnjih čakavskih naselja, jugozapadnih i zapadnih čakavskih naselja, istočnih čakavskih naselja s prepoznatljivim štokavskim utjecajem, a izdvaja se govor istočnobračkoga štokavskoga naselja Sumartin. Autor je iznio i nešto složeniju podjelu temeljenu na odnosima mjesnih govora uvjetovanim migracijskim kretanjima (Sujoldžić, Finka, Šimunović i Rudan 1988) i naglasnom kriteriju (inventaru i distribuciji). Uključio je i nove spoznaje, primjerice one Ive Škarića o strukturi sloga. Rasprava ujedno sadrži i najnovija terenska istraživanja²³ koja u obzir uzimaju u svojim sintezama Josip Lisac (2009) i Iva Lukežić (2012).

U *Rječnik* uključeno je više od 30 000 natuknica prikupljenih u 21 govoru (bez govora Sumartina kao štokavskoga punkta), a najzastupljenije su one govora naselja imenom Dračevica, Pučišća, Bol, Milna i Selca. Primijenjena je suvremena leksikografska metodologija zastupljena u ponajboljim dijalekatnim rječnicima. Uz natuknice doneseni su gramatički podatci i različiti oblici, oblik na hrvatskom standardu i leksikografska definicija, popraćeni egzemplifikacijama i kraticama govora kojima pripadaju. Uz nepromjenjive riječi autor je bilježio oznaku vrste i značenje, uz prijedloge i padeže uz koje se upotrebljavaju, a uz priloge i komparativ. U glagola je uglavnom ovjeren infinitiv

²² Nazivlje koje je Petar Šimunović rabio jednako je onom u knjizi *Čakavisches-deutsches Lexikon*, stoga termin dijalekt pokriva i skupinu govora (čakavskih bračkih u ovom slučaju).

²³ Uz, primjerice, *Rječnik govora grada Korčule* Damira Kalogjere, Mirjane Fattorini Slobode, Višnje Josipović (2008), prinos Ive Kaštopila (1970) itd.

i 1. l. jd. prez., osim kada glagol ima samo 3. l. jd. prez. Unesena je oznaka glagolskoga vida, a glagol povratnoga značenja izdvojen je u novu natuknicu. Glagoli supletivnih alomorfa korijena u istoj su natuknici, a prefigurirani glagoli nove su natuknice. Pridjevi su doneseni u neodređenom obliku svih triju rodova, a određeni oblik čini novu natuknicu. Imenska natuknica ima oznaku roda i oblik G jd. (premda bi A jd. imenica ž. r., L jd. imenica m. r. i N mn. s. r. bili obavjesniji).²⁴ Posebna su vrijednost ovoga rječnika naglašena oprimjerenja u kojima je autor nastojao ponuditi nekanonske oblike. Slike su ona kulture, vjerovanja, načina života i običaja bračkoga čovjeka, kako težaka, ribara, tako i čovjeka određena suvremenim civilizacijskim napretkom. Stoga se u *Rječniku* mogu naći leksemi temeljnih semantičkih polja, ali i onih tipičnih za bračko podneblje, u prvom redu brodarstva i ribarstva, a kao što se i očekivalo, u rječniku vodećega hrvatskoga onomastičara našla se je i bogata onomastička građa. Nadopuna su rječniku ogleđi bračkih čakavskih govora: Dračevica, Ložišća, Nerežišća, Postira, Praženica, Bola, Supetra, Milne i Selaca, popis *broških fjera* (blagdana) i zemljovidi katastarskih općina.

Petar Šimunović pouzdanošću je zapisa dijalektoloških podataka i potpunošću prikaza leksikografske građe i u ovom kapitalnom djelu hrvatske dijalekatne leksikografije nastavio svoju misiju vrhunskoga dijalektologa. „Zatočen riječima”, svim je svojim dijalektološkim radovima, naime, pridonio opstanku hrvatskih narječja, svjestan, kao što je izjavio u jednom od svojih intervjua, da je čovjek „slobodan samo u svojem jeziku, a najslobodniji u svojem dijalektu” te da nestankom svakoga jezika, posebice narječja, „nestaje jedan svijet, njegova materijalna i duhovna kultura”.

Literatura

- Belić, Aleksandar (1912) „Izveštaj Državnom Savetu o pribiranju dijalektološke građe, potpomognutom sredstvima iz ‘Velimirijanuma’”, *Godišnjak SKA*, 26, 221–259.
- Brozović, Dalibor (1970) „Dijalekatska slika hrvatskosrpskoga jezičnog prostora”, *Radovi Filozofskoga fakulteta u Zadru*, 8, 5–32.
- Brozović-Rončević, Dunja (1993) „Bibliografija radova Petra Šimunovića”, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 19, 19–49.
- Brozović-Rončević, Dunja (2003 – 2004) „Petar Šimunović – onomastičar”, *Folia onomastica croatica*, 12–13, 1–6.
- Brozović-Rončević, Dunja, Ines Schaub-Gomerčić (2003 – 2004) „Petar Šimunović – bibliografija radova”, *Folia onomastica croatica*, 12–13, 7–38.
- Brozović-Rončević, Dunja (2007) „Petar Šimunović i njegov Brač”, *Brački zbornik*, 75. obljetnica života Petra Šimunovića, 22, Supetar, 15–20.
- Čilaš Šimpraga, Ankica (2014) „Petar Šimunović 19. II. 1933. – 5. VIII. 2014. In memoriam”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 40/1, 227–231.

²⁴ Više o strukturi i metodologiji *Rječnika*, primjerice o unošenju inačica, sinonima, homonima, homoforma, deriviranim oblicima, zbirnim imenicama, imenicama koje označuju samo množinu, frazemima v. u Vranić 2007.

- Finka, Božidar (1971) „Čakavsko narječje”, *Čakavska rič*, 1, 11–71.
- Finka, Božidar (1973) „O čakavskom identitetu”, *Suvremena lingvistika*, 7–8, 11–16.
- Finka, Božidar (1993) „Petru Šimunoviću o 60. obljetnici života i 30. godišnjici znanstvenoga rada”, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 19, 7–17.
- Finka, B., P. Šimunović, A. Sujoldžić (1993) „Lingvističke osobitosti stanovništva Gorskog kotara”, *Sažeci izlaganja na Savjetovanju „Eko usmjereni razvoj (Gorski kotar)”*, Zagreb, 7–9.
- Hamm, Josip (1957) „Iz problematike čakavskih govora, I. Čakavizam i njegova geneza”, *Radovi IJAZU u Zadru*, 3, 21–38.
- Hamm, Josip (1960) „Iz problematike čakavskih govora, II. Čakavci i Romani”, poseban otisak Radova IJAZU u Zadru, 6–7, 65–80.
- Hraste, Mate (1963) „Refleks nazala *q* u bužetskom kraju”, *Ivšičev zbornik*, Zagreb, 129–135.
- Ivić, Pavle (1961) „Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske”, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 6, 191–212.
- Kalogjera, Damir, M. Fattorini Svoboda, V. Josipović Smojver (2008) *Rječnik govora grada Korčule*, Novi liber, Zagreb.
- Kalsbeek, Janneke (1983) „Prilog proučavanju vokalnih sustava sjeverozapadnočakavskih govora u Istri”, *Studies in Slavic and General Linguistics*, 3, 247–264.
- Kalsbeek, Janneke (1984 – 1985) „Neke fonološke i morfološke osobine govora Nugle u sjevernoj Istri”, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 27–28, 313–320.
- Kalsbeek, Janneke (1998) *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam – Atlanta.
- Kaštopil, Ivo (1970) Neke značajke govora Blata i Vele Luke, *Zbornik otoka Korčule*, Zagreb, 86–90.
- Kurtović, Ivana, Petar Šimunović (1999) „Fonološki sustav govora Krilo Jesenica”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 25, 155–169.
- Kurtović, Ivana, Petar Šimunović (2000) „Fonološki sustav govora Kaštel Kambelovca”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, 83–98.
- Lisac, Josip (2001) „Fonološke značajke bužetskoga dijalekta”, *Čakavska rič*, 2, 13–22.
- Lisac, Josip (2009) *Hrvatska dijalektologija, 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
- Lisac, Josip (2014) „U spomen Petru Šimunoviću (1933 – 2014). Marljivi zaljubljenik u jezik”, *Vijenac*, 1, 534–535.
- Logar, Tine (1961 – 1962) „Slovenski govori u Istri in njihova geneza”, *Slavistična revija*, XIII, Ljubljana, 88–97.
- Lončarić, Mijo (1996) *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.

- Lončarić, Mijo (1999) „Hrvatsko-slovenski jezični odnosi”, *Logarjev zbornik*, ur. Zinka Zorko i Mihaela Koletnik, Slavistično društvo Maribor, Maribor, 254–268.
- Lukežić, Iva (1998) *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica.
- Lukežić, Iva (2012) *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Katedra čakavskoga sabora Grobnišćine, Zagreb.
- Małecki, Mieczysław (1929) *Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych*, Prace Komisji językowej, 14, Polska akademja umiejętności, Kraków.
- Małecki, Mieczysław (1930) „Przegląd słowiańskich gwar Istriji”, *Prace Komisji językowej*, 17, PAN, Kraków.
- Małecki, Mieczysław (2002) *Slavenski govori u Istri*, HFD, Rijeka.
- Moguš, Milan (1977) *Čakavsko narječje. Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb.
- Ramovš, Fran (1935) *Historična gramatika slovenskega jezika*, VI, Ljubljana.
- Ribarić, Josip (1940) „Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri”, *Srpski dijalektološki zbornik*, 9, 1–207.
- Rigler, Jakob (1963) *Južnonotranjski govori, Akcent i glasoslovje govorov med Snežnikom i Slavnikom*, SAZU, Ljubljana.
- Stang, Christian S. (1957) *Slavonic accentuation*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Sujoldžić, A., L. Szivovicza, B. Finka, D. F. Roberts, P. Šimunović, P. Rudan (1982 – 1983) „Lingvističke udaljenosti na otoku Hvaru”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 8–9, 197–214.
- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Šimunović, P. Rudan (1986) „Bazični vokabular otoka Korčule kao pokazatelj jezične mikroevolucije”, *Filologija*, 14, 313–328.
- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Šimunović, P. Rudan (1987) „Jezik i porijeklo stanovnika slavenskih naseobina u pokrajini Molise, Italija”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 13, 117–146.
- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Šimunović, A. Chanentré, P. Rudan (1987) „Jezična mikroevolucija otoka Silbe i Oliba. Analiza bazičnog vokabulara”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 13, Zagreb, 107–116.
- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Šimunović, P. Rudan (1988) „Sličnosti i razlike u govorima otoka Brača kao odraz migracijskih kretanja”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 14, 163–184.
- Sujoldžić, A., P. Šimunović, B. Finka, L. A. Bennett, P. Rudan (1989) „Jezične udaljenosti na poluotoku Pelješcu”, *Zbornik rasprav iz slovanskega jezikoslovja Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*, SAZU, Ljubljana, 275–291.
- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Rudan, P. Šimunović (1990) „Gradišćanskohrvatski govori u međusobnom odnosu prema nekim govorima u Hrvatskoj”, *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 8, Croatica, Slavica, Indoeuropea, Wien, 223–238.

- Sujoldžić, A., B. Finka, P. Šimunović, P. Rudan (1990a) „Lingvističke udaljenosti otoka Paga”, *Filologija*, 18, 7–37.
- Šimunović, Petar (1970) „Dijalekatske značajke bužetske regije”, *Istarski mozaik*, 8/5, 35–49.
- Šimunović, Petar (1970a) „Dijalekatske značajke bužetske regije”, *Bužetski dani*, Čakavski sabor, Pula, 35–49.
- Šimunović, Petar (1976) „Takozvana bužetska kajkavština”, *Istra*, 6–7, Pula, 41–44.
- Šimunović, Petar (1977) „Čakavština srednjodalmatinskih otoka”, *Čakavska rič*, 1, 5–62.
- Šimunović, Petar, Mate Hraste (1979) *Čakavisch-deutsches Lexikon*, I. Teil, Slavistische Forschungen, 25/1, Böhlau Verlag, Köln – Wien.
- Šimunović, Petar (1981) *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Posebna izdanja ANUBiH, LV/9, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo, 229–234, 259–265, 267–271, 272–274, te s D. Brozovićem 367–378.
- Šimunović, Petar, Reinhold Olesch (1981) *Čakavisch-deutsches Lexikon*, II. Teil, Deutsches Wortregister, Slavistische Forschungen, 25/2, Böhlau Verlag, Köln – Wien.
- Šimunović, Petar, Reinhold Olesch (1983) *Čakavisch-deutsches Lexikon*. III. Teil, Čakavische Texte, Slavistische Forschungen, 25/3, Böhlau Verlag, Köln – Wien.
- Šimunović, Petar (1985) „Mozaik istarskih govora”, *Istra*, 3–4, 66–72.
- Šimunović, Petar (1986) „Pazinski govor u pjesmama R. Ujčića *Duša mažurâna*”, Istarska naklada, Pula, 57–58. [pogovor].
- Šimunović, Petar (1987) „Pristup jezičnoj i onomastičkoj problematici otoka Šolte”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 13, 147–162.
- Šimunović, Petar (1989) „Balotine pjesme u ogledalu rakaljskog govora”, *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 15, 207–238.
- Šimunović, Petar (1989a) „Opće značajke govora Selaca i Bola na otoku Braču”. Prepjevi: Z. Jakšić i Đ. Žuljević. U: Jesenjin po bröšku i po bräšku. *Braški libar*, 10, Beograd, 73–81. [predgovor, pogovor, akcentiranje pjesama, rječnik].
- Šimunović, Petar (1992) „Ogledi govora na Bužeštini”, *Bužetski zbornik*, 17, Bužet, 33–42.
- Šimunović, Petar (1995 – 1996) „Jezik – govor Hvarana”, *Otok Hvar*, ur. I. Mihovilović, Matica hrvatska, Zagreb, 249–264.
- Šimunović, Petar (2006) *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Biblioteka ”Brački libar”, knjiga 18, Brevijar, Supetar.
- Šimunović, Petar (2011) *Čakavska čitanka*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
- Tomelić, Marijana, Katarina Lozić (2006) „Dijalektološka obrada komiškoga govora u tekstovima facendi”, *Čakavska rič*, 1–2, 151–166.
- Vidović, Domagoj, Ivana Kurtović (2005) „Neutralizacija dugoga i kratkog *a* u južno-čakavskim otočnim govorima”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 31, 389–400.

- Vranić, Silvana (2005) *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, Rijeka.
- Vranić, Silvana (2007) „Novi čakavski libar, Petar Šimunović: *Rječnik bračkih čakavskih govora*”, *Fluminensia*, 19, 2, 97–104.
- Zubčić, Sanja (2006) *Akcentatski tipovi imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima (dijakronijski i sinkronijski aspekt)*, doktorska disertacija u rukopisu, Filozofski fakultet, Rijeka.

SUMMARY

Silvana Vranić

A SKETCH FOR THE PORTRAIT OF THE DIALECTOLOGIST PETAR ŠIMUNOVIĆ

The paper addresses the dialectological work of the academician Petar Šimunović (published works and unpublished manuscripts), primarily his works on the dialects of Central Dalmatian islands and dialects in the Buzet region, as well as his lexicographic contributions to the Croatian and Slavic studies. We conclude that his analyzed works, to present date, contain the most systematically collected and processed data on these dialectological points.

Key words: *Petar Šimunović; Croatian dialects; dialects of Central Dalmatian islands; dialects in the Buzet region; lexicography*